Gintautas Česnys

II M.E. TŪKSTANTMEČIO PIETŲ LIETUVOS GYVENTOJŲ KRANIOLOGIJA IR PALEODEMOGRAFIJA

Iš pietų Lietuvos iki šiol neturėjome kraniologinės medžiagos. Tą spragą užpildė E. Svetiko 1981-1982 m. kasinėjimai Bazoruose (Alytaus raj., žr.: ATL 1980 ir 1981 metais. V., 1982, p. 97-99) ir Leipalingyje (Lazdijų raj., žr.: šios knygos p. 135).

Nors bendrais bruožais P Lietuvos gyventojų kaukolės labai artimos jungtinei XIV-XVII a. serijai iš visos Lietuvos (1 lent.), vis tik krinta į akis du jų skirtumai - brachikranijos tendencija ir šioks toks veido suplokštėjimas. Tokiomis savybėmis pasižymėjo vienas II-V a. jotvingių antropologinių komponentų (G. Česnys, 1981). Gal taip atsispindi jotvingių indėlis į pietinių lietuvių genų fondą. Ryškesnę Leipalingio serijos brachikraniją reikia aiškinti tuo, kad ši serija maždaug dviem šimtmečiais vėlyvesnė, taigi joje ryškesni epochiniai poslinkiai.

Svarbiausieji Bazorų ir Leipalingio gyventojų paleodemografiniai rodikliai prastesni, negu to paties laikotarpio visos Lietuvos gyventojų. Antai Bazorų ir Leipalingio vidutinė numatoma naujagimių gyvenimo trukmė (e_0^0) buvo atitinkamai tik 25,2 ir 25,8 metų, o kitur Lietuvoje - net 28,8 metų. Dvidešimtmečių (e_{20}^0) vyrų vidutinė numatoma gyvenimo trukmė buvo atitinkamai 21,9 ir 23,4 metų (kitur - 26,6 metų), moterų - 16,2 ir 17,2 metų (kitur - 22,3 metų, o kartu dvidešimtmečių vyrų ir moterų - 19,6 ir 19,4 metų (kitur - 24,2 metų). Moterys pietinėje Lietuvoje gyveno vidutiniškai 5 metais trumpiau už vyrus.

Prastesni pietinių lietuvių paleodemografiniai rodikliai aiškintini šito krašto dirvos ypatybėmis ir sunkesnėmis ekonominėmis sąlygomis, kurios negalėjo neatsiliepti sveikatai.

1 lentelė

Kaukolių serijų iš pietų Lietuvos ir visos Lietuvos sugretinimas

Nr. pagal Martiną	Požymio pavadinimas	Vyrų kaukolės			Moterų kaukolės		
		Bazorai XIV-XV a.	Leipalingis XVI-XVII a.	Visa Lietuva XIV-XVII a.	Bazorai XIV-XV a.	Leipalingis XVI-XVII a.	Visa Lietuva XIV-XVII a.
1	Smegeninės ilgis	182,0(16)	180,0(36)	184,0(342)	172,9(17)	171,8(25)	176,2(275)
8	Smegeninės plotis	142,6(16)	144,3(35)	142,0(341)	135,5(17)	137,6(22)	136,7(276)
8:1	Smegeninės rodiklis	78,6(15)	80,4(35)	77,3(333)	78,4(17)	80,2(22)	77,6(269)
9	Mažiausias kaktos plotis	95,2(17)	97,2(37)	96,6(340)	93,0(16)	95,2(24)	92,5(271)
17	Smegeninės aukštis	137,1(14)	134,5(31)	135,2(324)	130,1(16)	128,5(18)	129,6(259)
45	Veido plotis	133,1(16)	132,6(36)	132,6(315)	124,3(17)	125,4(23)	123,9(250)
48	Veido viršaus aukštis	69,7(14)	69,8(35)	68,9(286)	65,4(14)	65,1(21)	64,9(232)
48:45	Veido viršaus rodiklis	52,7(13)	52,5(33)	52,0(266)	52,8(14)	51,8(20)	52,9(219)
51	Akiduobės plotis	42,2(14)	42,3(36)	41,8(316)	41,6(17)	40,7(23)	40,3(256)
52	Akiduobės aukštis	31,9(14)	31,7(36)	31,8(316)	32,0(17)	32,2(23)	31,7(255)
52:51	Akiduobės rodiklis	75,6(14)	74,9(36)	75,8(314)	77,1(17)	79,0(23)	78,8(252)
54	Nosies plotis	24,9(15)	24,7(38)	24,2(326)	23,5(16)	24,2(23)	23,6(255)
55	Nosies aukštis	49,9(15)	50,2(35)	50,6(318)	46,5(17)	47,5(22)	47,5(251)
54:55	Nosies rodiklis	49,9(15)	49,4(35)	47,9(316)	50,8(16)	51,0(22)	49,8(249)
75(1)	Nosies kampas	31,0(13)	29,4(31)	29,6(218)	27,3(10)	27,7(19)	25,5(167)
DS:DC	Dakrialinis rodiklis	58,5(13)	56,6(32)	57,9(286)	53,5(15)	53,6(21)	56,0(225)
SS:SC	Simotinis rodiklis	43,5(14)	43,9(34)	46,4(299)	39,7(17)	39,7(22)	41,1(235)
77	Nazomaliarinis kampas	137,9(14)	140,3(33)	138,6(320)	140,2(15)	140,7(23)	139,4(243)
∠ zm°	Zigomaksiliarinis kampas	124,7(12)	127,4(31)	122,9(285)	127,2(13)	126,3(21)	123,7(211)